

Comóradh Oireachtas Chois Fharraige 1974

Joe Steve Ó Neachtain

Tá sé tráthúil gur anseo, sa bPoitín Stil, atá dlús á chur leis an gceiliúradh, mar gur ar an suíomh ceannann céanna seo i 1974 a cuireadh dlús leis an gcéad Oireachtas oifigiúil dár réachtáladh sa nGaeltacht ariamh. Taobh thiar dhínn anseo, san áit a bhfuil an carrchlós anois, a bhí halla mór an Phoitín Stil ag an tráth sin, agus ba éacht ann fhéin é gur shuigh os cionn cheithre chéad duine chun boird ag ócáid na hoscailte.

Cuireadh cúpla focal breise le teanga na nua-ghaeilge, le linn an Oireachtais sin, mar gurbh 'in é an chéad uair ar tháinig 'traffic jam' go Cois Fharraige. Bhí sé ina bhrú brú sa gcarnán agus is cuimhneach liom go maith gur amuigh ag iarraidh 'bheith ag baint tranglam tráchta as aimhréidh a chaith mé oíche mhór na n-amhrán.

Baineadh as ár gcleachtadh ar go leor bealaigh muid. Carranna capaill ag tarraingt mhóna agus carranna asail ag tarraingt trátaí go dtí an stór, ba mhó a bhí ag baint deanaigh as na bóithrí ag an tráth sin. Cosmhuintir a bhí laethúil, gealgháireach a bhí mar chócha diúil ag Raidió Gaeltachta, a bhí fós ag lámhacán ag an tráth sin.

Ó Bhearna go Carna bhí siad ina snáth mara. Daoine a seasfá sa sneachta ag éisteacht leo, ón bpoirtín béil go dtí inseacht an scéil. Gaeilge chraicneach nach raibh aon dúchan gramadaí ag ruachan a cuid barrannaí. Chuile fhocal de chuile dhán agus de chuile amhrán sean-nóis de ghlanmheabhair agus iad chomh binn leis an smólach ar an gcaobh idir fhear is bean. Saibhreas cultúir, cé nár sheas a bhformhór ag Féile an Oireachtais ariamh nó go dtáinig sé chomh fada le

leic an teaghlaigh acu. Agus mura ndéanfadh an tOireachtas sin tada eile ach dlús a chur le hOireachtais den scoth a heagraíodh sna ceantair Ghaeltachta ina dhiaidh sin, b'fhiú an tairbhe an trioblóid.

Tá athrú mór tagtha ar an saol ó shin. Chuir mé an-spéis san Electric Picnic a

chéad uair. Chuir sé ríméad orm na buataisí, nó na wellingtons, mar a thugadh muide orthu, a fheiceáil sa bhfaisean ag na mná óga a bhí ag freastal ar an bPicnic. Bhí siad go mór sa bhfaisean ag mná óga sa gceantar seo le linn m'óige. 'Sé an t-aon difríocht atá ann ná gur le dhul go dtí coirm cheoil amháin a chaitheann mná óga wellingtons ar na saolta seo agus gur le dhul ag céili a bhíodh na mná óga ag caitheamh dhíobh na wellingtons le mo linnse.

Nach beag an cheapadh a bhí ag Cromwell, nuair a chuir sé a mhallacht anoir ar ár sliocht, gur chun tairbhe a thiocfadh sé dhúinn sa rith fada. Tá úire agus áilleacht faoi leith ar fhad an chósta thiar fré chéile. Ach ní féidir an áilleacht a ithe. Imirce agus imirce amháin a bhí i ndán dhúinn murach iarracht ollmhór ón bpobal. Níl mé ag déanamh beag is fiú de chúnaimh an stáit, ach ní tharlaíonn sé gan éileamh ón bpobal. Níl aon rannóg rialtais ná aon eagraíocht stáit chomh cumasach ná chomh cumhachtach le pobal atá ag oibriú as lámha a chéile.

Tá a gcuid éachtaí fhéin le maíomh ag chuile phobal Gaeltachta. Tá ómós an tsaoil agam do dhaoine as gach ceard a raibh fíis agus dúthracht á ngríosadh, mar atá go fóill. Ba suarach é mo

chionn i gcomórtas leo, ach is i dteannta a chéile is fearr muid. Tarlaíonn sé gur iad pobal an cheantair seo atá mar shlat tomhais agamsa anocht, ó tharla gur anseo ina measc atá mo shaol caite agam.

Bheadh sé deacair ag aos óg an lae

Joe Steve Ó Neachtain ag labhairt ag an gComóradh

bhí thíos sa tSráid Bhaile i gCo Laoise le gairid. Ní chreidfeadh an t-aos óg a bhí i láthair ansin go raibh Electric Picnic sa gceantar seo freisin nuair a bhí mise óg. Sceitimíní ar chuile dhuine sa taobh tíre nuair a tháinig an 'electric kettle' den

inníu a shamhlú nach mórán teach sa gceantar a raibh leithreas iontu trí scór bliain ó shin. Príví beag amuigh ar chúl corr theach; amuigh faoin sceach a bhíodh an chuid eile againn ag cromadh. Bheadh sé deacair acu a shamhlú nach raibh cumhacht aibhléise ná uisce reatha, raidió ná teilifís, ríomhaire ná fón póca, fridge ná cooker, coke ná cappuccino, ná ceann ar bith eile de ghiuirléidí na nua-aoise sa bparóiste le linn m'óige.

Ach ní ó neamh a thit siad againn ach oiread.

"Bíodh rud agat dhuit fhéin nó déan do ghoradh leis an ngréin," a deir an seanfhocal.

Tá mise bródúil as na coistí deonacha sin ar fad a raibh sé de mhisneach acu bualadh faoin obair iad fhéin. Daoine óga a bhí cumasach agus fadbhreathnaítheach nach raibh fuacht ná faitíos orthu ag eagrú na grúpscéime uisce reatha ba mhó dar déanadh in Éirinn ariamh ag an am:

- a bhailigh airgead agus a rinne forbairt ar an bpáirc peile agus ar na háiseanna caitheamh aimsire atá i nGleann a' Chnoic;
- a chuir dlús le scoil nua agus a rinne ionad pobail den tseanscoil;
- a cheannaigh talamh chun go bhféadfadh Gaeltarra Éireann dlús a chur le fostaíocht sa bpobal;
- a chuir dlús le Comhar Creidmheasa;
- a chuir dlús le Gael Acadamh a bhí agus atá ag cothú an cheoil agus na n-amhrán ariamh ó shin;
- a bhí páirteach go glórach sa bhfeachtas a thug Raidió na Gaeltachta ar an saol;
- a bhí páirteach go glórach agus go bradach sa bhfeachtas a thug teilifís Ghaeilge, nó TG4 ar an saol;
- a d'éiligh agus a fuair Údarás Gaeltachta, chun go mbeadh muid ábalta ár gcinniúint féin a stiúradh.

B'fhéidir go bhfuil mé ag séideadh na mbolg de bheagán, ach caitear na boilg a shéideadh chun cruas a chur sa miotal. Níor theastaigh an miotal sna cnámha chomh mór ariamh is a theastaíonn sé i saol an lae inniu ag tráth a bhfuil an

chontúirt ann go dtabharfadh aos óg na Gaeltachta droim láimhe don teanga labhartha, a rinne pobal faoi leith dhíobh, i gcaitheamh an tsaoil.

Níl milleán dá laghad agamsa ar an aos óg. Lúbann an chraobh sa treo a bhfuil an ghaoth ag séideadh. B'fhéidir gur athraigh an saol ach níor athraigh intinn an linbh. Scéilín óna gcuid tuismitheoirí atá siad ag iarraidh a chloisteáil sul má thiteann siad ina gcodladh. Scéalta a mhúnlaíonn a n-intinn.

Sílímse go bhfuil sé de dhualgas orainn a inseacht dóibh cé dar díobh iad: inseacht dóibh i dtaobh éacht a sinsear a sheas talamh anseo le linn an Ghorta Mhóir, inseacht dóibh i dtaobh mhallacht Chromail agus na mBlack and Tans agus éirí amach na Cásca. Téagar agus bród agus fírinne a bheith sna scéalta a mhúnlaíonn a ndearcadh agus gan iad a fhágáil taobh leis an tsamhlaíocht bhréige atá ag Nick Junior nó ag Harry Potter. Meascán den dá shaol agus cead acu fhéin a n-intinn a dhéanamh suas.

Ní fhaca mise aon ghlúin eile atá chomh cumasach le ceol, le hagallamh agus le hamhrán. Ní theastaíonn a athrú ach an mheoin. Tá sé tagtha sa saol anois gur féidir slí beatha a bhaint as do theanga dúchais.

Ar ndóigh, má roghnaíonn an chéad ghlúin eile cúl a thabhairt le cine agus a

ndúchas a chaitheamh i dtraipisí, tá an ceart sin acu. Beatha duine a thoil agus rinne muidne na rudaí a mheas muid fhéin a bheith ceart. Ach tá súil ollmhór na turasóireachta dírithe ar chósta thiar na hÉireann anois. Tá Bealach Fiáin an Atlantaigh ag sníomh thrí fhormhór na gceantair Ghaeltachta agus beidh turasóirí as gach ceard ag baint lán a súl asainn. Ach drochsheans go seasfaidh siad faoi bhealach, mura mbeidh fiántas damhsa agus ceoil agus amhrán agus an fiántas nádúrtha sin, atá ag baint leis an gcultúr Gaelach, le cloisteáil acu.

Tá tacaíocht ollmhór don teanga sa tír seo go fóill dá mbeadh muid ábalta leas a bhaint as. Níorbh leor an gleo nuair a theastaigh Raidió na Gaeltachta mar shampla. Bhí sé de mheabhair is de mhisneach ag daoine óga raidió bradach a chur ag craoladh go mídhleathach. An fhís fhadhbhreathnaíoch chéanna a thug TG4 ar an saol, nuair a chuaigh daoine i bpríosún agus a cuireadh teilifís bradach ag craoladh sna garbhchríocha. Ach ní dúshlán trodach amháin a athraíonn intinn rialtais ná intinn pobail. Oscailt súl a bhí sa racht ollmhór náisiúnachais a bhuail ár gcomharsanaí in Albain le gairid. Ní móide gur éirigh leo an móramh a bhaint amach, ach chuir siad scéin chomh mór i rialtas na Breataine is nach ndéanfar beag is fiú dhíobh go brách arís. Caithfidh muidne, Gaeil, bealach eile a aimsiú lena fháil amach cé

1974: Cathaoirleach an Oireachtais, Joe Steve Ó Neachtain, Ball den Choiste Eagraithe, Baibín Uí Churraidhín agus Rúnaí an Oireachtais, Pól Ó Foighil.

mhéid dea-thola atá fanta ar fud na hÉireann agus ar fud an domhain don teanga dhúchais. Reifreann b'fhéidir a chuirfeadh deireadh leis an gcur i gcéill, bealach amháin nó bealach eile. Tá an neamhshuim in ainseal chomh mór is nach dóigh liom go bhfuil mórán achair fanta le séideog na beatha a chur faoin teanga labhartha.

Ócáid mhór amháin atá fanta, i mo thuairim-se, nuair a bheas Éirí Amach na Cásca 1916 á cheiliúradh. Sin é an t-am lena fháil amach a bhfuil braon Gaelach fós i gcroí an náisiúin seo.

Ach cé a chuirfeas an cheist? Ón talamh aníos a chaithfidh sé fás mar a fhásann rud ar bith den rath atá ag cothú an chine daonna. Is beag é mo scil sa ríomhaire ach tá pobal úr óg ar an saol anois atá chomh heolach ar chúrsaí ríomhaireachta is go gceapfainn nach mbeadh aon stró orthu pobalbhreith a eagrú i measc Gaeil ar fud an domhain.

Sílim freisin go bhfuil sé in am againn forfhógra nua glan a scríobh mar chomóradh ar Éirí Amach na Cásca agus a thaispeáint go bhfuil an aisling Ghaelach fós beo céad bliain tar éis an Éirí Amach. Timpeall an bhoird i dTeach an Phiarsaigh i Ros Muc a mholfainn an forfhógra a chur i dtoll a chéile. Forfhógra nach mbeadh bagarthach, ach a bheadh ag lorg tacaíochta agus ómóis dár dtreanga dhúchais. Forfhógra a bheadh Uachtarán na hÉireann sásta a shíniú. Forfhógra a gheobhadh tacaíocht ó leithéide Mhéara Bhoston agus ó Éireannaigh eile atá in ionaid chumhachtacha sa Teach Bán. Forfhógra a dtabharfadh ollaimh agus léachtóirí agus scoláirí tacaíocht dó in ollscoltacha ar fud na hÉireann agus ar fud na cruinne.

Tá mé cinnte go mbeadh meall mór dár gcomharsanaí in Albain taobh thiar dár n-iaracht agus sa mBreatain agus i gCeanada agus ins chuile áit eile dá bhfuil col gaoil ag chuile dhuine agaibh. Níl aon lá ariamh dár theastaigh cúnamh ó Ghaeil le dúshlán a thabhairt nár iarr is nach bhfuair muid cúnamh ón taobh amuigh. Bealach a aimsiú le guth a thabhairt do Éireannaigh ins chuile

réimse idir gluaiseacht na
gaelscolaíochta go dtí eagraíocht na
gcoláistí Gaeilge, meánscoltacha,
bunscoltacha agus naíonraí. Ba
cumhachtach an glór é dá mbeadh muid
ar fad ar aon fhocal.

Bhí sé ráite sa tairngreacht go dtiocfadh an lá fós a bhfiafródh an t-athair don mhac ar maraíodh aon bhreac sa bhfarraige sin amuigh ariamh. Tá an chosúlachta ann go bhfuil an lá sin ag teannadh linn agus bheadh sé chomh dóigh céanna go dtiocfaidh an lá go bhfiafróidh máthair dá hiníon ar labhraíodh aon fhocal Gaeilge sa gceantar seo ariamh. Nár lige Dia, ach de bhuíochas gach plean atá coistí a chur le chéile go coinsiasach, tá faitíos orm gur lá é atá ag teannadh linn mura dtarlóidh

feachtas mór éicint a bhainfeas
croitheadh as coinsias na hóige.

Tarlaíodh sin nó ná tarlaíodh, sílim gur cheart coiste comórtha an Éirí Amach a bheith ins chuile cheantar Gaeltachta, comhoibriú a bheith eatarthu a thabharfadh taispeántas feiceálach ceoil, amhráin agus damhsa go dtí sráideanna Bhleá Cliath le linn an chomórtha. Is tuar dóchais é gur chuir oiread sin daoine de anró orthu fhéin, Oireachtas, a bhí anseo i gCois Fharraige dhá scór bliain ó shin, a chomóradh.

*Leagan giorraithe é sin den óráid a thug Joe
Steve Ó Neachtain ag oscailt an Chomórtha ar
Oireachtas 1974 i gCois Fharraige anuraidh.*

[illegible]